

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ В АУДИТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджуються засади адміністративно-правового регулювання запобігання відмиванню коштів в розвинених країнах з найбільш ефективним правовим механізмом залучення до цієї сфери суб'єктів аудиторської діяльності. Акцентовано увагу на посиленні загальної тенденції розширення кола суб'єктів контролю за відмиванням коштів та їх юридичної відповідальності за невиконання вимог відповідного національного законодавства.

Ключові слова: відмивання коштів, запобігання відмиванню коштів, адміністративно-правове регулювання, спеціальне законодавство, механізм адміністративно-правового регулювання.

На сьогодні з метою запобігання відмиванню коштів у багатьох країнах світу створено адміністративно-правовий механізм фінансового моніторингу, від діяльності якого залежить результативність протидії правопорушенням та злочинам у сфері легалізації доходів, одержаних нелегальним шляхом. Реалії сьогодення спонукають постійно і глибше досліджувати проблему щодо запобігання легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. Причому розглядуване питання хоча і має глобальний характер, проте й відповідну специфіку для кожної окремо взятої країни.

Дослідженню проблеми ефективності протидії відмиванню коштів, дієвості законодавства, норми якого регулюють організацію та здійснення фінансового моніторингу в Україні, тією чи іншою мірою приділяли увагу науковці, які вивчали різні аспекти подолання цього небезпечного для економіки держави явища: С.А. Буткевич, Н.М. Голованов, О.М. Єгоров, В.І. Єгорова, А.О. Клименко, О.Є. Користін, О.В. Кравченко, В.Є. Перскислов, Б.І. Сюркало, В.О. Фадєєв, О.М. Чаричанський та ін. Але слід зазначити, що особливості правової основи та механізму правового регулювання фінансового моніторингу в Україні досліджені ще не у повному обсязі.

Метою статті є виділення та аналіз окремих норм спеціального законодавства інших країн, які формують відповідний адміністративно-правовий механізм запобігання відмиванню коштів суб'єктами аудиторської діяльності.

Сполучені Штати Америки – країна, яка однією з перших виступила ініціатором тотальної війни проти легалізації (відмивання) доходів,

одержаних злочинним шляхом. Як зазначають фахівці, початок боротьби з легалізацією доходів у США, на думку експертів, датується 1970 р., коли було прийнято Bank Secrecy Act – Закон США "Про банківську таємницю" [1], норми якого зобов'язують фінансові установи протягом 5 років зберігати облікову документацію про проведені операції.

У 1988 р. було прийнято Закон США "Про вдосконалення переслідування за "відмивання" грошей", норми якого забороняють, за наявності необхідного знання чи наміру перевезення, пересилки або переказ (як і спроба вчинення цих дій) кредитно-грошових інструментів або коштів, отриманих від будь-якого злочину (не обов'язково від "особливої" незаконної діяльності) як на території США, так і за їх межами [2, с.102]. При цьому аудитори зобов'язані повідомити відповідні органи при встановленні факту або підозри про знання щодо власності, яка використовується в операції та є надходженням від будь-якого злочину за законом штату, федеральним законом чи іноземним законом незалежно від того, чи знав суб'єкт про те, якого роду це був злочин.

У 2001 р. через шість тижнів після терористичних актів у США було прийнято закон, який отримав назву Patriot Act of 2001 – "Акт Патріота", нормами якого передбачено спектр заходів, які спрямовані на зміцнення національної безпеки, сприяють здійсненню контролю над терористичною діяльністю та ініціюють більш результативний обмін інформацією з метою боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом. Великий розділ закону спрямо-

вано на вдосконалення механізму виявлення та запобіганню відмивання грошей, створення умов у банківській сфері, кредитно-фінансових установах, за яких держава повинна ставитися до відома про всі підозрілі операції та наділяється повноваженнями з виявлення порушників. Варто зазначити, що, використовуючи норми вказаного закону, аудитори та аудиторські фірми повинні повідомляти про підозрілі операції, при цьому вони звільняються від цивільно-правової відповідальності за розголошення даних про операції. Крім того, відповідно до норм закону забороняється розголошувати факт інформування влади про підозрілу фінансову операції [3].

Слід наголосити, що аудиторів у США поділяють на державних, внутрішніх та незалежних. Як зазначає Н.І. Доріш, термін "незалежний аудит" використовується стосовно аудиторських перевірок, які виконують аудитори, котрі працюють у недержавних аудиторських перевірках, що допомагає розрізнити аудиторські перевірки, державні та внутрішні [3, с.18].

Метою діяльності аудиторів в США як суб'єктів первинного фінансового моніторингу є виявлення та повідомлення про операції, пов'язані з абсолютно всіма злочинами у фінансово-кредитній системі. Це означає, що аудитори та аудиторські фірми повідомляють контролюючі органи про сумнівні операції не тільки щодо трансакцій з ознаками легалізації злочинних доходів, а й про сумнівні операції, що можуть бути пов'язані і з предикатними щодо легалізації злочинами: незаконними кредитними операціями, комп'ютерним шахрайством, підробкою платіжних карток, корупцією, зловживанням службовим становищем. Так, наприклад, нормами Акту Патріота 2001 р. зазначено про обов'язок щодо приділення особливої уваги руху грошей по рахунках іноземців, які у своїх країнах займають високі державні і комерційні посади. Таким чином, сумнівною вважається операція, що має ознаки предикатного злочину (хабарництва і зловживання службовим становищем).

У 2002 р. було ухвалено Закон "Про запобігання відмиванню грошей", норми якого містять інформацію про типологію та методи відмивання кримінальних доходів, визначають обов'язок аудиторів та аудиторських фірм щодо передачі інформації про підозрілі операції до правоохоронних органів та співпраці з підрозділами фінансової розвідки. Крім того, у тому ж

році у США було розроблено та вдосконалено нормативи з внутрішнього аудиту: прийнято Закон Сарбейнса-Окслі, у якому передбачено посилення ролі внутрішнього аудиту та управлінського обліку.

Крім вищезазначених актів, у США діє Закон щодо забезпечення регулювання та здійснення нагляду за належним використанням фінансовими установами встановлених норм і правил, відповідно до норм якого аудитори й аудиторські фірми контролюють та досліджують сектори фінансових послуг на предмет їх уразливості щодо відмивання доходів та фінансування тероризму [4; 5, с.107].

Досить значну увагу в діяльності аудиторів як суб'єктів первинного фінансового моніторингу приділяють країни ЄС. Так, на сучасному етапі для позначення професії аудитора в Німеччині використовується термін "контролер економіки". Цей термін визначено законодавчо.

Аудиторська діяльність у Німеччині здійснюється відповідно до Закону ФРН "Про професійний статут аудиторів" 1961 р., відповідно до норм якого аудитора визначено як особу, яка повинна публічно здійснювати цю діяльність, підтвердила особисту та професійну компетентність шляхом складання відповідного іспиту [6, с.33].

З 1 січня 1986 р. професійні аудиторські норми приведені до відповідності до 4, 7 й 8 Директив Ради Європейського Співтовариства, як і норми бухгалтерського обліку й звітності. Крім вищезазначених міжнародних актів аудитори Німеччини у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, використовують норми національного законодавства, зокрема Закону ФРН "Про боротьбу з нелегальною торгівлею наркотиками й іншими формами прояву організованої злочинності" від 15 липня 1992 р., Закону ФРН "Про розшук доходів кримінально караного бізнесу" від 25 жовтня 1993 р. [7, с.905]. У 1993 р. на підтримку до параграфа 261 Кримінального кодексу ФРН "Відмивання грошей" було прийнято закон "Про виявлення прибутків від тяжких кримінальних злочинів" (фактично закон про боротьбу з відмиванням грошей), норми якого стосуються й суб'єктів аудиторської діяльності, як осіб та структур, що забезпечують протидію легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом.

Виявлення операцій, пов'язаних з відмиван-

ням грошей, аудиторів Німеччини здійснюють за допомогою методики, заснованої на нормативно-правовій документації, розробленій Федеральним відомством кримінальної поліції разом із Центральним фінансово-кредитним комітетом. Для виявлення підозрілих операцій аудиторів Німеччини також керуються нормами "Підстав для підозри щодо операцій з "відмивання грошей", які містять перелік випадків незвичайного поведіння клієнтів при здійсненні різних видів операцій, які потрапляють до категорії сумнівних. Відповідно до чинного законодавства Німеччини аудитор, який повідомив про сумнівну операцію, не несе ніякої відповідальності за винятком випадків, коли інформація є свідомо хибною або перекрученою з недбалості аудитора.

Основним органом, який здійснює нагляд за діяльністю фінансових установ у Німеччині, є Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht (далі – BaFin) – Федеральне відомство нагляду за діяльністю фінансових установ. Група нагляду за здійсненням фінансовими установами заходів із запобігання легалізації кримінальних доходів BaFin здійснює проведення спеціального аудиту банків із питань запобігання злочинним доходам на ротатійній основі чи на підставі аналізу конкретних подій [3, с.82-84].

Крім BaFin контроль за аудиторською діяльністю в Німеччині здійснює Інститут аудиторів, створений ще у 1932 р., який має спеціалізовані комітети для врегулювання проблем, що виникають у роботі аудиторів. З 2008 р. в Інститут аудиторів Німеччини добровільно входять близько 5600 аудиторів й 600 аудиторських організацій, тобто приблизно 80 % всіх представників цієї професії [8].

Державний вплив на аудиторську діяльність у Німеччині доповнюється тим, що всі аудиторів й аудиторські фірми в обов'язковому порядку повинні бути членами Аудиторської палати, яка здійснює захист професійних інтересів аудиторів, сприяє зростанню авторитету аудиторської професії, підвищенню кваліфікації аудиторів, підтримує нові аудиторські кадри, надає консультаційну та правову допомогу членам палати, здійснює контроль за аудиторською діяльністю, також і за виконання обов'язків у сфері фінансового моніторингу. Членами Аудиторської палати разом з аудиторами, що займаються виключно своїми професійними обов'язками, є керівники, члени правління та інших відповідальних праців-

ників аудиторських фірм, навіть якщо вони не зайняті безпосередньо аудитом [8].

Аудиторська палата контролює виконання обов'язків аудиторами як суб'єктами фінансового моніторингу та вирішення завдань у цій сфері, представляє професійні інтереси всіх аудиторів, присяжних ревізорів бухгалтерських книг, аудиторських фірм і товариств по ревізії бухгалтерських книг [9, с.17], а також надає підтримку всім представникам професії порадами і рекомендаціями з питань, пов'язаних із виконанням аудиторської діяльності у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Адміністративно-правове забезпечення діяльності аудиторів як суб'єктів фінансового моніторингу в Іспанії здійснюється на основі Закону "Про аудиторську діяльність" від 12 липня 1988 р. № 19/1988 та основного нормативного акту у сфері протидії легалізації коштів, одержаних незаконним шляхом, Закону Іспанії "On determined preventive measures against money laundering" ("Про заходи протидії відмиванню доходів, отриманих незаконним шляхом") від 29 грудня 1993 р. № 9/1993.

Відповідно до норм національного законодавства Іспанії, аудиторів та аудиторські фірми як суб'єкти фінансового моніторингу зобов'язані надавати інформацію підрозділу фінансової розвідки про операції у випадку, якщо вони пов'язані з передачею готівкових коштів, чеків або інших документів на пред'явника, а також про операції з резидентами офшорних юрисдикцій на суму, що перевищує 30 тис. євро.

Контроль за діяльністю аудиторів у системі державного фінансового моніторингу здійснює уповноважений орган Іспанії – Комісія з протидії відмиванню грошових коштів, а також Міністерство економіки, при якому засновано Інститут бухгалтерського обліку та аудиту [10, с.77].

При порушеннях обов'язків щодо виявлення незвичних операцій на аудитора може бути накладено штраф на суму до 5 % від його установчого капіталу та позбавлення ліцензії на здійснення діяльності. [111, с.72].

Відповідно до норм законодавства Італії Аудиторів та аудиторські фірми як суб'єкти фінансового моніторингу повинні надавати в Об'єднаний інформаційний центр інформацію про фінансову операцію або низку взаємопов'язаних фінансових операцій на суму, що перевищує 12,5

тис. євро. Переказ готівкових коштів або цінних паперів на суму більш ніж 12,5 тис. євро між фізичними особами законодавчо заборонено [122].

Відповідно до норм італійського законодавства суб'єкт аудиторської діяльності зобов'язаний здійснювати обов'язкову ідентифікацію юридичних і фізичних осіб при отриманні чи сплаті готівкових коштів (або їх еквіваленту), цінних паперів на пред'явника, сума яких перевищує 12,5 тис. євро. Таку операцію може бути здійснено тільки після ідентифікації клієнта. Крім клієнтів обов'язковій ідентифікації підлягають вигодонабувачі, від імені або за рахунок яких діє клієнт.

У разі виявлення сумнівної операції суб'єкт аудиторської діяльності зобов'язаний надати інформацію відповідному співробітнику із питань фінансового моніторингу, який проводить внутрішнє розслідування та самостійно приймає рішення про направлення повідомлення до підрозділу фінансової розвідки Італії.

У разі ненадання суб'єктом аудиторської діяльності інформації про підозрілу операцію встановлено штрафні санкції до 50 % суми операції, про яку не було повідомлено. У разі надання недостовірної інформації про операцію, пов'язану з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, суб'єкту аудиторської діяльності загрожує позбавлення волі строком до 6 місяців.

Варто також зазначити, що стосовно будь-якої інформації відносно клієнта, його операцій, а також проведення розслідувань та направлення інформації в уповноважений орган в Італії аудитор має дотримуватись режиму конфіденційності [111, с.75].

Суб'єкти аудиторської діяльності у Франції представлені бухгалтерськими експертами та "комісарами з рахунків". Перші можуть проводити аудиторські перевірки за потребою підприємств, але в основному здійснюють внутрішній контроль і не мають таких широких повноважень як комісари з рахунків. Діяльність бухгалтерських експертів регулює Палата (Корпорація) бухгалтерських експертів, яка перебуває під опікою Міністерства економіки і фінансів. Адміністративно-правове регулювання діяльності комісарів із рахунків здійснює національна та регіональна компанія комісарів із рахунків під патронатом Міністерства юстиції.

Крім того контроль у сфері діяльності бухгалтерських експертів та комісарів із рахунків як суб'єктів фінансового моніторингу здійснює уповноважений орган *Traitement du Renseignement et Action contre les Circuits FINANCIERS clandestins* (далі – TRACFIN) – Обробка інформації та дії проти незаконних фінансових мереж, який є агентом французького Міністерства фінансів.

Аудиторська діяльність у Франції регулюється Декретом 1969 р. та Постановою уряду Франції 1994 р., відповідно до норм яких аудиторську діяльність здійснюють фізичні особи (аудитори) та юридичні (аудиторські компанії) [6, с.33].

Основними нормативно-правовими актами, якими регулюються бухгалтерські експерти та комісари з рахунків у сфері фінансового моніторингу, є Закон Франції "Про участь фінансових інститутів у боротьбі з відмиванням грошей від незаконного обігу наркотиків" від 12 липня 1990 р. № 90-614.

При виявленні підозрілих операцій бухгалтерські експерти та комісари з рахунків повідомляють TRACFIN, який як підрозділ фінансової розвідки, здійснює прийом і захист інформації про незаконні фінансові мережі та операції, які могли б бути спрямовані на фінансування тероризму і відмивання незаконно отриманих коштів; аналіз і обробка фінансової інформації, отриманої від зазначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу; передачу інформації до судової влади, митних та податкових органів; обміну інформації з іншими державними органами, які входять до системи фінансового моніторингу у Франції (Центральний офіс по боротьбі з великими фінансовими злочинами (*Office central de repression de la grande delinquance financiere*), органами пруденційного нагляду, місцевою владою).

Особливістю контролю за діяльністю у сфері аудиторських послуг у Франції є застосування горизонтального та вертикального підходів:

- "горизонтальний", відповідно до якого перевіряються всі професійні аудитори та всі види аудиторських завдань;

- "вертикальний", який передбачає детальне вивчення файлів аудиторських перевірок суспільно значимих компаній; одночасно здійснюється перевірка застосовуваних аудиторами процедур [144].

Завершуючи дане дослідження, можна зробити висновок, що весь світ дійшов згоди, що діяльність аудиторів та аудиторських фірм як суб'єктів первинного фінансового моніторингу – справа надзвичайно важлива.

Введення до кола суб'єктів первинного моніторингу аудиторів та аудиторських фірм, котрі не є учасниками фінансового сектора економіки, але які доволі вразливі для використання з метою відмивання коштів, відповідає останнім тенденціям у зазначеній сфері, відображеним Директивою ЄС 2001/97 та Сорока Рекомендацій FATF.

Література

1. Сімов'ян С.В. Досвід США в здійсненні фінансового моніторингу / С.В. Сімов'ян // Право і безпека. – №3. – 2003. – С. 175-178.
2. Протичистість відмиванню доходів, здобутих злочинним шляхом: [Збірник нормативно-правових актів, міжнародних документів, коментарі]. – К.: Атіка, 2003. – 256 с.
3. Bill Text 107th Congress (2001-2002) H.R.3162.ENR [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c107:H.R.3162.ENR>.
4. Горошук О.В. Міжнародні стандарти у сфері запобігання і протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом [Електронний ресурс] / О.В. Горошук. – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=1218>.
5. Протичистість легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму / [Гуржій С.Г., Ключук С.М., Кірсанов В.М., і ін.] / Держ.ком.фін.моніторингу України. – К.: Такі справи, 2008. – 560 с.
6. Родионова В.М., Шлейников В.И. Финансовый контроль: учебник. / В.М. Родионова, В.И. Шлейников. – М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2000. – 320 с.
7. Сімов'ян С.В. Досвід Німеччини щодо правового регулювання проблеми протидії легалізації злочинних доходів / С.В. Сімов'ян // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 904-908.
8. Соловійова Ю.М., Садскова А.М. Особливості розвитку аудиту в Німеччині та основні вимоги до професії аудитора [Електронний ресурс] / Ю.М. Соловійова, А.М. Садскова. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=25218>.
9. Ковалева О.В., Константинов Ю.П. Аудит / О.В. Ковалева О.В., Ю.П. Константинов. – М.: "Издательство ПРИОР". – 2000. – 272 с.
10. Добіна Л.Н. Организация аудиторской деятельности в Испании / Л.Н. Добіна // Аудиторские ведомости. – 2012. – №6. – С. 77-82.
11. Процишин М.М. Зарубежные подразделения финансовой разведки: понятие и виды / М.М. Процишин // Проблемы укрепления законности и правопорядка: наука, практика, тенденции : [сб. науч. тр. Вып. 2] / [редкол. : В.М. Хомич и др.]; [науч.-практ. центр проблем укрепления законности и правопорядка Генеральной прокуратуры Респ. Беларусь]. – Минск : БГУФК, 2009. – С. 70-77.
12. Офіційний сайт UIC [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uif.bancaditalia.it/UICFEWebroot/index.jsp?whichArea=Cambi&lingua=it>
13. Балануца О.О. Фінансовий моніторинг як гарантія економічної безпеки держави порівняння національного та зарубіжного досвіду // Сталій розвиток економіки: всеукраїнський науково-виробничий журнал. – С. 35-38. [Електронний ресурс] / О.О. Балануца. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/src/2011_1/35.pdf.
14. Побережний С.М. Роль первинного фінансового моніторингу в сучасному комерційному банку [Електронний ресурс] / С.М. Побережний. – Режим доступу: <http://dspacc.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/2666/1/75.pdf>.

Л.В. Островная

Зарубежный опыт реализации механизма предотвращения отмыывания денежных средств в аудиторской деятельности

В статье исследуются принципы административно-правового регулирования предотвращения отмыывания денег в развитых странах с наиболее эффективным правовым механизмом привлечения в эту сферу субъектов аудиторской деятельности. Акцентировано внимание на усилении общей тенденции расширения круга субъектов контроля за отмыыванием денег и их юридической ответственности за невыполнение требований соответствующего национального законодательства.

Ключевые слова: отмыывание денег, предотвращение отмыывания денег, административно-правовое регулирование, специальное законодательство, механизм административно-правового регулирования.

L.V. Ostrivna

Foreign experience of implementing the prevention mechanism of the money laundering in auditing.

The article deals with the principles of administrative regulation to prevent money laundering in developed countries with the most effective legal mechanism to attract to this area of auditing activities. Attention is focused on improving the overall trend of increasing range of subjects control money laundering and legal liability for failing to comply with the relevant national legislation.

Keywords: money laundering, money laundering prevention, administrative regulation, special legislation, the mechanism of administrative regulations.